

Rekreacinių idėjų raiška neformaliajame ir formaliajame curriculum

Dovilė Lissauskienė¹, Vilmantė Aleksienė²

¹ Vytauto Didžiojo universitetas, K. Donelaičio g. 58, 44248 Kaunas, dovile.lissauskiene@vdu.lt

² Vytauto Didžiojo universitetas, K. Donelaičio g. 58, 44248 Kaunas, vilmante.aleksiene@vdu.lt

Anotacija. Straipsnyje išryškinama rekreacinių idėjų raiška neformaliajame ir formaliajame curriculum. Pirmojoje dalyje atskleidžiamas formaliojo, neformaliojo, informaciojo ugdymo santykis curriculum kontekste, vadovaujantis mokymosi visą gyvenimą, visa apimančio mokymosi koncepcijomis. Antrojoje dalyje pristatoma curriculum samprata, išryškintas rekreacinių veiklų, kaip jaunimą mokyti motyvuojančių veiksnių, poreikis. Trečiojoje dalyje analizuojamos neformaliojo ir formaliojo ugdymo curriculum, siekiant rasti rekreacinių idėjų raišką.

Esminiai žodžiai: *neformalusis, formalusis ugdymas, curriculum, rekreacinės veiklos, jaunimo motyvacija.*

Įvadas

Straipsnio aktualumas ir mokslinė problema. Siekdami kuo naudingesnių rezultatų besimokančiajam, tiek mokslininkai, tiek politikai ugdymui skiria daug dėmesio, tačiau švietimo sritis išlieka viena labiausiai diskutuojamų temų, o labiausiai kritikuojamas aspektas – jaunuolių motyvacija mokytis (Hennessey, Amabile, 1998; Eccles, 2004; Eshach, 2007). Kaip teigia Dabbagh, Kitsantas (2012), motyvaciniai veiksniai formaliajame ir neformaliajame ugdyme skiriasi.

Norqvist, Leffler (2017) teigia, kad sudėtinga ugdymą klasifikuoti į formalųjį ir neformalųjį, kadangi neformaliojo ugdymo reikšmė kiekvienam asmeniui yra individuali. Tuo tarpu formalusis ugdymas yra organizuojamas visiems, nors ir stengiamasi atsižvelgti į besimokančiųjų interesus. Formalųjį ir neformalųjį ugdymą galima vertinti ir per curriculum prizmę. Pats ugdymo turinys (curriculum) suvokiamas skirtingai. Vieni

mokslininkai curriculum apibrėžia siaurai, kaip ugdymo programą, kiti – plačiai, kaip besimokančiųjų mokymąsi visą gyvenimą. Portelli (1987) tame išvelgia tik teigiamų aspektų ir pažymi, kad įvairūs apibrėžimai išryškina bendrus akcentus, charakteristikas. Skolverket (2000) siūlo ugdymą vertinti kaip visumą ir pažymi, kad formalusis, neformalusis ir savaiminis mokymasis sudaro mokymąsi visą gyvenimą (lifelong) ir visa apimančių mokymąsi (lifewide). Šiose koncepcijose vienas iš svarbesnių aspektų yra asmens ryžtas, noras, motyvacija mokytis.

Astrauskienė (2013) teigia, kad jaunuolių motyvaciją mokytis lemia noras mokytis ir požiūris į mokymąsi. Taip pat mokslininkė atkreipia dėmesį į neformalią jaunuolio aplinką pažymėdama, kad motyvacijai didinti svarbu glaudūs santykiai su tėvais ir mokytojais. Nesusikloščius geriems santykiams su šiais asmenimis, vaikui sunku internalizuoti sėkmingo mokymosi modelį (nesusiformuoja vidinė motyvacija). Vidinės motyvacijos formavimuisi trukdo prasti santykiai mokykloje, stresai, konfliktai su bendraamžiais. Todėl jaunuoliui ugdymo aplinkoje būtina saugumo ir laisvės sąlyga. Pažymėtina, kad į tai orientuojasi ir rekreacinės veiklos.

Įvairių sričių specialistai ir mokslininkai išryškina rekreacijos svarbą ne tik fizinei, psichologinei asmens sveikatai, socializacijai (Edington, Edington, 1986; Vitkienė, 2001; 2002; Šinkūnienė, 2005; McLean, Yoder, 2005; McLean, Hurd Kraus, 2015), bet ir ugdymui (Moore, 1989; Auxter, Pyfer, Huettig, 2005; Tamulėnaitė, 2005). Rekreacija ugdymo kontekste vertinama formalioje ir neformalioje aplinkoje. Formalioje aplinkoje rekreacija paprastai analizuojama kaip poilsis po darbo, mokslo ir vertinamas santykis tarp asmens produktyvumo, energijos, aktyvumo, motyvacijos ir laisvalaikio kokybės. Neformalioje aplinkoje rekreacija suvokiama kaip asmens jėgų atstatymo procesas, maloni veikla, kuriai turėtų būti skiriama daug dėmesio. Neformaliajame ugdyme, curriculum kontekste, rekreacinės veiklos analizuojamos kaip asmens ugdymo veiklos. Šių veiklų veiksmingumas atsiskleidžia per asmens mokymosi motyvacijos stiprinimą. Tačiau švietimo specialistai, formuodami ugdymo procesą, orientuojasi į išorinės motyvacijos stiprinimą, mažiau dėmesio skirdami vidinei asmens motyvacijai, ypač rekreacinėms veikloms. Akivaizdu, kad, siekiant veiksmingesnių švietimo rezultatų jaunimo motyvacijos srityje, būtina orientuotis į asmens vidinės motyvacijos stiprinimą. Taigi, kyla probleminis klausimas, **kokios rekreacijos idėjos yra išreiškiamos neformaliajame ir formaliajame curriculum?**

Tyrimo objektas – neformaliojo ir formaliojo curriculum turinys.

Tyrimo tikslas – atskleisti rekreacines idėjas neformaliajame ir formaliajame curriculum kaip jaunimo ugdymo(si) motyvacinį veiksnių.

Darbas grindžiamas:

Humanistinė ugdymo filosofija, kurioje akcentuojama ugdytinių asmenybės savisklaida, saviraida, savimonė, palankios pedagoginės aplinkos kūrimas, mokymas spręsti problemas ir kt. (Bitinas, 2000). Ši ugdymo filosofija pasirinkta todėl, kad norima

akcentuoti asmenybės ugdymą, suvokiant, kad tinkamos aplinkos sukūrimas ir reikiamų motyvacinių metodų parinkimas turi didelę įtaką asmens mokymosi motyvacijai.

Socialine konstruktyvistine ugdymo filosofija, kurioje teigiama, kad ugdymas mokykloje nėra uždaras, izoliuotas nuo socialinės aplinkos. Jis vyksta ir už mokyklos sienų – visuomenėje, kur bendrauja visi visuomenės nariai: suaugusieji ir vaikai, jie ir tiesiogiai, ir netiesiogiai veikia vieni kitus (Vygotsky, 1978). Šia filosofija buvo norima akcentuoti ne tik formaliojo, bet ir neformaliojo bei informального ugdymo svarbą besimokančiajam.

Laisvojo ugdymo paradigma pasirinkta dėl akcentuotinių vaiko asmens galių, ypač kūrybinių, plėtros. Šia paradigma siekiama orientuotis į vaiko ugdymą, kurio tikslas – kūrybingas, laisvas, aktyvus ir save atskleidžiantis asmuo (Dewey, 2013). Būtent šiame straipsnyje didelis dėmesys skiriamas besimokančiojo savęs pažinimui ir kūrybiškumo puoselėjimui.

Straipsnyje taikomi mokslinės literatūros analizės, dokumentų analizės, sisteminimo, sintezės, apibendrinimo **metodai**. Kaip teigia Bowen (2009), dokumentų analizė – tai sisteminė dokumentų peržiūros arba vertinimo procedūra, kurios metu svarbu tinkamai interpretuoti duomenis, nes taip yra išryškinama duomenų prasmė ir reikšmė. Tam, kad duomenys būtų tinkamai interpretuojami, tyrėjui būtina literatūros šaltinių analizė. Taigi literatūros analizė leidžia geriau suprasti nagrinėjamą objektą ir suformuluoti pagrindines idėjas (Tidikis, 2003).

Straipsnį sudaro trys dalys. Pirmojoje dalyje siekiama atskleisti formaliojo, neformaliojo, informального ugdymo santykį curriculum kontekste, vadovaujantis mokymosi visą gyvenimą, visa apimančio mokymosi koncepcijomis. Antrojoje dalyje, remiantis Niculescu, išryškinama curriculum samprata, aptariami formaliajame ir neformaliajame ugdyme jaunimą mokyti motyvuojantys veiksniai, akcentuojamas rekreacinių veiklų poreikis vidinei asmens motyvacijai stiprinti. Trečiojoje dalyje, analizuojant fotografijos įgūdžių ugdymo programų gaires, siekiama rasti rekreacinių idėjų raišką neformaliajame ir formaliajame curriculum.

Formaliojo, neformaliojo ir savaiminio ugdymo santykis curriculum kontekste

Ugdymas yra skirstomas į tris formas – formalusis, neformalusis, informalusis (savaiminis) ugdymas. Pagal Smith, Clayton (2009), kurie orientuojasi į mokymosi visą gyvenimą skatinimą, *formalusis mokymasis* vyksta taikant struktūrizuotą mokymo programą, kuri yra susijusi su oficialiu kvalifikacijos pažymėjimu. *Neformalusis* – vyksta struktūrizuotu būdu, bet nesuteikia oficialaus kvalifikacinio laipsnio. *Informalusis mokymasis* – tai natūralus mokymasis kiekvieną dieną, kuris būna atsitiktinis, paprastai nesąmoningas.

Rogers (2004) teigia, kad dauguma mokslininkų šių formų skirtumus sieja su mokymosi vieta, teigdami, kad formalusis ugdymas vyksta švietimo institucijoje, o neformalusis už jos ribų. Tačiau autorius pabrėžia, kad neformalusis ugdymas taip pat yra susijęs su įstaiga, organizacija ar asociacija. Tad nėra tikslinga apibrėžti vietą kalbant apie šias ugdymo formas. Rogers (2004) taip pat akcentuoja, kad savaiminis ugdymasis paprastai būna siejamas su formaliuoju ir neformaliuoju mokymu kaip jų sudedamoji dalis, tačiau tai visiškai atskira mokymosi dalis. Tą galima išryškinti formuojant curriculum.

Curriculum vieni mokslininkai suvokia plačiai, kaip besimokančiųjų mokymąsi visą gyvenimą (Oliva, 1997; Beane, 2001; NegreÑ-Dobridor, 2008; Niculescu, 2010), kiti – siauriau, kaip ugdymo programą (Ungureanu, 1999; Walker, 2003). Šiame darbe vadovaujamesi Niculescu samprata, kad curriculum apibrėžia visas mokymosi situacijas / galimybes, kurios formuojamos, analizuojamos ir vertinamos mokymosi visą gyvenimą, visa apimančio mokymosi koncepcijų kontekste. Todėl tikslinga ugdymo santykį atskleisti remiantis šių koncepcijų idėjomis, išskeltomis Rogers (2004) ir Norqvist, Leffler (2017) darbuose.

Norqvist, Leffler (2017) teigia, kad ugdymas su visomis jo formomis yra „po vienu skėčiu“, t. y. visa apimančio ir mokymosi visą gyvenimą koncepcijų kontekste. Visa apimantis mokymasis – tai mokymasis įvairiose vietose, situacijose (Skolverket, 2000). Mokymasis visą gyvenimą – tai mokymasis nuo žmogaus gimimo iki mirties (Ahmed, 2014). Tiek formalusis, tiek neformalusis, tiek informalusis mokymasis dėl vis atsirandančių naujų mokymosi būdų (pavyzdžiui, e-mokymasis) gali vykti bet kur ir trukti visą gyvenimą. Tačiau Norqvist, Leffler (2017) skirtumus ir sąsajas bando išsiaiškinti pasitelkdami integralų ir izoliuojantį požiūrius organizuojant ugdymo procesą. Vertinant iš sisteminės perspektyvos ugdymo formos nėra integruotos, nes turi atskirus biudžetus. ES laikosi nuostatos, kad kiekviena šalis neformalųjį ugdymą organizuoja pati, nesikiša į vidinius valstybės reikalus (ES Youth in action programme, 2017). Žiūrint iš globalios pusės, nors neformalusis ugdymas kiekvienoje šalyje yra skirtingo lygio, tačiau puoselėja bendras švietimo vertybes, naujus poreikius, realizuoja mokymosi visą gyvenimą koncepciją (Ahmed 2014). Taigi, tarptautinės švietimo gairės yra visiems vienodai nubrėžtos, tačiau kiekviena šalis jas įgyvendina skirtingai, atsižvelgdama į valstybės išsivystymo lygį. Galima daryti prielaidą, kad integralus ir izoliuojantis požiūriai yra vienas kitą papildantys, tad vadovautis tik vienu ar kitu nebūtų tikslinga.

Norqvist, Leffler (2017) taip pat teigia, kad šiuolaikiniame ugdyme nereikia stengtis patenkinti visų besimokančiųjų poreikių, būtina formuoti „jaunatvišką“ švietimą jaunimui, naudingą švietimą visiems jauniems žmonėms (‘youthful’ for youth in action). Tai švietimas, kuris sudarytų galimybes jaunimui laisvai keliauti į kitą šalį, mokytis iš tarptautinės patirties, laisvai kalbėti užsienio kalba arba mokytis kitos šalies nacionalinę kalbą esant toje šalyje. Idealiu atveju, kuriant perspektyvaus švietimo gaires, tai turėtų užtikrinti bet kuri švietimo forma.

Rogers (2004) atkreipia dėmesį, kad sudėtinga nubrėžti ribas tarp ugdymo formų, nėra aišku, kur yra formaliojo ugdymo pabaiga, o kur neformaliojo – pradžia. Taip pat yra išaugęs neformaliojo ugdymo programų spektras: vienos organizacijose organizuojami vaikų ir jaunimo mokymai, kitur vienkartiniai mokymai atsižvelgiant į kiekvieno grupės nario poreikius nenumatant jokių rezultatų. Tai sukelia painiavą, nes mokymų negalima susieti su jokia formalia ugdymo programa. Autorius teigia, kad grupės dinamika yra vienas iš būdų atskirti formalųjį ir neformalųjį ugdymą. Formali grupė yra tokia, kai prie jos prisijungus naujiems nariams nesikeičia jos veikla (pavyzdžiui, kariuomenė). Neformali grupė – tokia grupė, kai prisijungus naujiems grupės nariams pasikeičia grupės pobūdis ir veikla (pavyzdžiui, dramos arba sporto komanda). Tad, jeigu formalioje grupėje (klasėje, universiteto grupėje) bandoma atsižvelgti į kiekvieno asmens poreikius, – atsiranda daug skirtingų tikslų ir yra sudėtinga nustatyti bendrus tikslus. Dabar dauguma švietimo programų yra tarp šių dviejų kraštutinumų. Rogers (2004) siūlo curriculum programose nustatyti sritis, kurios yra bendros visiems (formaliojo ugdymo siekis), ir neformalias dalis, kada besimokantieji galėtų priimti jiems naudingus sprendimus ir keisti ugdymo turinį.

Taigi formaliojo, neformaliojo ir informinio ugdymo formos curriculum kontekste, vadovaujantis mokymosi visą gyvenimą ir visa apimančio mokymosi koncepcijomis, yra viena kitą papildančios. Vieni mokslininkai skirtumus įžvelgia nurodant ugdymo vietą, kiti – akcentuojant ugdymo organizavimo aspektus, grupės dinamiką. Tačiau tiek formalusis, tiek neformalusis ir informalusis ugdymas yra vienodai svarbūs besimokančiajam. Būtina kurti perspektyvaus švietimo gaires, kurios būtų naudingos jaunimui, o ne orientuotis į besimokančiųjų poreikių užtikrinimą. Tad curriculum idealiu atveju yra lankstus, apimantis visas ugdymo formas.

Curriculum veiksniai motyvuojantys jaunimą mokytis

Remiantis Niculescu (2010) analizuojant curriculum svarbu atsižvelgti į du aspektus: mokymosi situacijas / galimybes bei mokymosi patirtį. Mokymosi situacijos ir galimybės vertinamos per mokymosi situacijos struktūros elementus, mokymosi patirtis atskleidžiama per įgyjamas žinias, plėtojamus gebėjimus, besikeičiantį požiūrį ir vertybines nuostatas.

Vienas iš svarbiausių mokymosi situacijos struktūros elementų yra *baigiamasis veiksmas (rezultatai)*, kuris gali būti aiškiai formuluojamas formaliojo švietimo kontekste ir kartais net neformaliojo švietimo kontekste arba netiesioginis be numatytų tikslų, spontaniškas atsirandantis informinio ugdymo kontekste. *Turinys* apibrėžiamas formaliajame švietime rengiant programas. Numatomas neformaliajame švietime. Egzistuoja informaliajame kontekste, kai asmuo ugdomi iš savo gyvenimiškos patirties. *Mokymosi proceso metodologija* aiškiai išdėstyta formaliajame švietime ir gana aiškiai

neformaliajame. Ji glaudžiai susijusi su mokymo ir mokymosi ištekliais, kurie yra atrinkti arba tiesiog egzistuoja informaliajame ugdyme. Švietimo rezultatų vertinimo metodika yra susijusi su vertinimo priemonėmis, kurios yra aiškiai apibrėžtos formaliajame švietime, kartais būdingos neformaliajame švietime arba suvokiamos kaip savęs įšivertinimas savaiminio mokymosi būdu. *Mokymosi laikas* – tai laikas, kuris yra praleidžiamas pamokose, paskaitose arba mokantis individualiai. *Kiti galimi elementai*, pavyzdžiui, mokymo ištekliai, parama, medžiaga, mokymosi vieta / erdvė, bendravimo kontekstas ir kt. Kai kurie mokslininkai jiems skiria didelę reikšmę, o kiti – ignoruoja. Tačiau formuojant curriculum visi mokymosi situacijos elementai yra vienodai svarbūs. Kiekviena mokymosi situacija yra sudedamoji ugdymo dalis, net jei ne visiškai akivaizdi konkrečiose situacijose.

Mokymosi patirtį galima numatyti per formalią ir neformalią mokymo programą, orientuotis į mokymosi rezultatus, kurie yra mokymo programos pagrindas. Tačiau savaiminis mokymasis ir nenumatytos, spontaniškos gyvenimiškos situacijos daro didelę įtaką asmens požiūriui, paties ugdymo suvokimui. Tad formuojant curriculum yra sudėtinga įvertinti mokymosi patirtį, kadangi kiekvienam besimokančiajam ji gali būti unikali. Analizuojant mokymosi patirtį išryškėja dvi problemos: kokios yra gyvenimiškos situacijos, kurios daro įtaką besimokančiajam, ir kokia yra konkretaus žmogaus reakcija į gyvenimiškas problemas. Vieni asmenys linkę „plaukti pasroviui“ ir neinicijuoti problemų sprendimo, kitus kaip tik motyvuoja sudėtingos problemiškos situacijos. Tad asmens reakcija į tai – yra emocinis ir kognityvinis požiūris, kuris ir tampa asmenine mokymosi patirtimi.

Taigi kuriant curriculum reikia įvertinti mokymosi situacijas / galimybes ir mokymosi patirtį. Šie du elementai suskyla į smulkesnes dalis, kur didelis dėmesys skiriamas ugdymo turiniui bei aplinkai, kurioje ugdomas besimokantysis. Galima daryti prielaidą, kad curriculum yra numatytų švietimo nacionalinių ir tarptautinių gairių įgyvendinimo viena svarbiausių priemonių, nuo kurios efektyvumo priklauso šalies ateitis.

Curriculum efektyvumas priklauso ne tik nuo aplinkos analizės, ugdymo veiksmų įvertinimo, programos rašymo, bet ir nuo besimokančiojo motyvacijos. McClintic, Klimek (2009) teigia, kad yra mokslininkų įrodyta, jog žmogaus smegenims patinka mokytis. Vadinasi, pats mokymasis įgauna pozityvų aspektą, svarbu, jog besimokančiųjų dėmesys tam tikru būdu būtų pritrauktas prie mokymosi medžiagos. Saki, Nadari (2018) pažymi, kad motyvacija yra stipriausias veiksnys, lemiantis mokymosi sėkmę. Taip pat galima teigti, kad motyvacija daro mokinius stipresnius, aktyvesnius ir atsakingesnius. Asmens charakteristika, aplinka, įvairūs mokymo metodai tik praturtina mokymosi procesą, tačiau ugdymo pagrindas yra motyvacija, ji yra ypatingas būdas suprasti konkretų dalyką (Shabani, 2014). Formaliojo, neformaliojo ir informaliuojo ugdymo kontekste motyvacija yra dvejopai analizuojama. Formaliajame kontekste daugiau orientuojamasi į išorinės motyvacijos stiprinimą, neformaliajame ir informaliajame didesnis dėmesys skiriamas vidinei asmens motyvacijai.

Neformalusis mokymas Europos Sąjungos kontekste vaikams ir jaunimui yra gerokai patrauklesnis nei formalusis, kadangi jis yra kur kas įvairiapusiškesnis, reiškia solidarumą, bendrumą (Neformalus vaikų švietimas, 2012). Neformalusis ugdymas orientuojasi į kiekvieno asmens, esančio grupėje, poreikių tenkinimą, savęs pažinimą, galimybę veikti kūrybiškai, o tai asmens vidinės motyvacijos stiprinimas. Dažnai neformaliajame ugdyme yra naudojamos kitokios motyvacinės priemonės nei formaliajame. Viena iš jų – rekreacinės veiklos. Rekreacijos sąvoka yra kildinama iš lotynų kalbos žodžio, kuris savo ruožtu reiškia „atstatymą“. Anglų kalbos terminologija rekreaciją aiškina dvejopai: 1) rekreacija kaip jėgų atgavimas; 2) rekreacija kaip poilsis ir pramogos („re–create“ aiškinama naudojant žodį „atkurti“, „recreate“ – „pailsėti“, „atgauti jėgas“, „pramogauti, linksmintis“) (Norkaitienė ir kt., 2000). Rekreacija gali būti analizuojama kaip reiškinys, atskleidžiantis žmogaus fizinio būvio, psichoemocinės būsenos kaitą, vystymąsi, socializaciją, asmens integraciją (Vitkienė, 2001; Šinkūnienė, 2005). Rekreacija, kaip veikla, siejama su geru laiku, socialiniais ryšiais, teigiamomis emocijomis, asmenybės ugdymu (Vitkienė, 2001; McLean, Yoder, 2005).

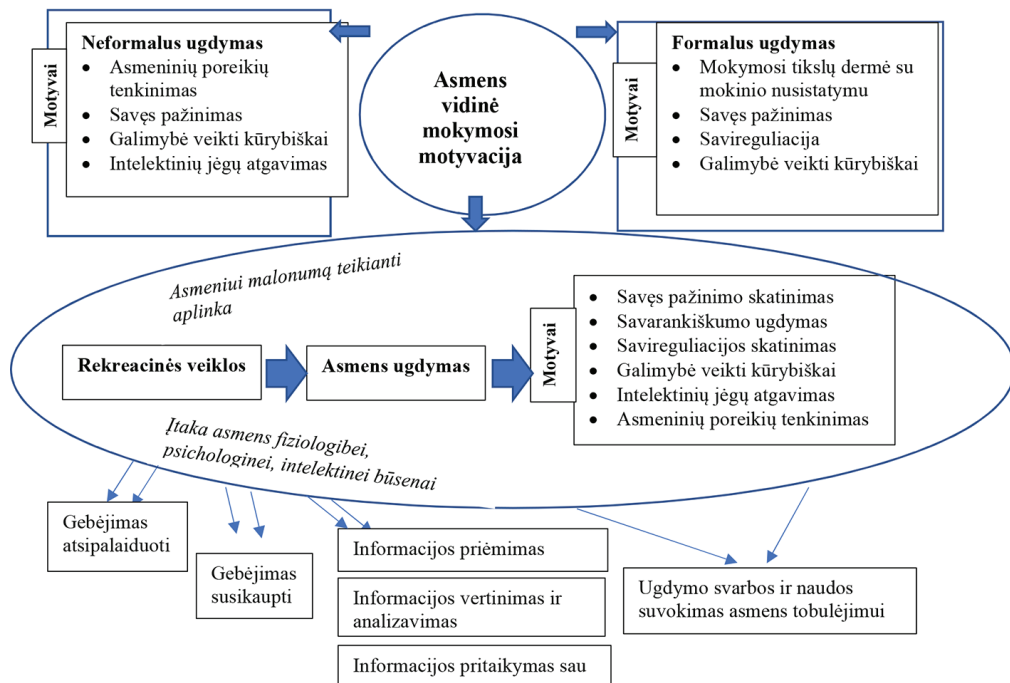
Curriculum kontekste rekreacinės veiklos suvokiamos kaip veiklos, orientuotos į asmenybės ugdymą. Ch. R. Edgintonas (1978) rekreaciją suvokia ir vertina kaip žmogaus veiklumo, energijos išsaugojimo galimybę, ir atkreipia dėmesį į tai, kad rekreacija susijusi ne vien tik su žmogaus fizinių jėgų susigrąžinimu, sveikatos atgavimu, poilsiu ir pramogomis. Ji turi būti suvokiama kaip veiksnys, padedantis spręsti socialines problemas, nes tai individualių, malonių pojūčių, išgyvenimų teikianti aplinka (Edginton, 1978). Zorin (2001) rekreaciją aiškina kaip išplėstą žmogaus jėgų (fizinių, intelektinių ir emocinių) atkūrimą, atgavimą, reprodukciją. Rekreaciniai užsiėmimai organizuojami orientuojantis į asmenybės ugdymą, kuomet didelis dėmesys skiriamas aplinkai ir besimokančiojo jausenai toje aplinkoje. Tik gerai besijaučiantis (komfortiškoje aplinkoje esantis, gebantis atsipalaiduoti, susikaupti) asmuo noriai priims informaciją, ją vertins, analizuos ir pritaikys sau (Tamulėnaitė, 2005; Šatūnienė, 2013). McGuire, McDonnell (2008) teigia, kad rekreaciniai užsiėmimai gali sustiprinti savęs pažinimo ugdymą, tam svarbi turininga, informatyvi, reaguojanti į asmens emocinę būseną aplinka. Rekreacinės veiklos gali suteikti žmonėms su negalia galimybę priimti sprendimus ir prisiimti atsakomybę už savo gyvenimą, tokiu būdu didindamos apsisprendimo jausmą. Taigi, neformalūs mokymai rekreacinėmis veiklomis motyvuoja asmenį mokytis, nes taip yra suvokiama ugdymo svarba ir nauda jo asmenybei tobulėti. Aplinka, kuri yra sukuriamą besimokančiajam, padeda atkurti intelektines jėgas, tai ypač svarbu spartėjant jaunuolio gyvenimo tempui. Būtina kurti rekreacines-edukacines aplinkas, kurių metu asmuo ne tik įgytų žinių, bet ir atsipalaiduotų, atgautų jėgas. Tai yra bandoma daryti neformaliojo ugdymo kontekste, tačiau ši sritis vis dar nėra pakankamai išplėtotą.

Išorinė motyvacija formaliajame ugdyme atskleidžiama per pedagogo prizmę, kuomet stengiamasi, jog ugdytojas būtų kompetentingas ir inovatyvus, taikytų skirtingus mokymo motyvacinius būdus, tačiau tai, kad formaliajame ugdyme svarbu stiprinti

vidinę motyvaciją, pabrėžia ne vienas mokslininkas. Barkauskaitė, Motiejūnienė (2004) pažymi, kad vidinės mokymosi motyvacijos stiprumas ir augimas priklauso nuo to, kaip mokymosi tikslai dera su mokinio nusistatymu, todėl svarbu padėti ugdytiniui geriau suprasti asmeninius, socialinius, akademinus, karjeros ir kt. tikslus. Saki, Nadari (2018) teigia, kad vidinė asmens motyvacija siejasi su asmens savęs pažinimu, savireguliacija, kuri lemia akademinų pasiekimų motyvaciją. Zimmerman, Schunck (2011), Delavar (Delavar et al., 2015), Deci, Ryan (2015) moksliniai tyrimai atskleidė ryšį tarp mokinių savireguliacijos, savęs pažinimo ir akademinų laimėjimų. Mokiniai, kurie žino savo ateities planus, suvokia save, pasiekia geresnių mokymosi rezultatų, yra savarankiškesni ir imlesni. Tačiau kiti mokslininkai pabrėžia didelį pedagogų darbo krūvį, profesinį stresą, darbo kompleksškumą, žemą pedagogų motyvaciją. Blase (1986) atlikto tyrimo rezultatai parodė, kad ilgalaikis stresas pedagogų darbe veikia jų mokymo gebėjimus. Conley, Woosley (2000) teigia, kad pedagogo vaidmens svarba visuomenėje, aukštas profesijos prestižas siejasi su pedagogo gebėjimu valdyti stresą. Bubelienė, Merkys (2010) akcentuoja, kad pedagogai darbe patiria padidintą stresą dėl švietimo politikos ir švietimo teisyne tobulinimo, pedagogų darbo planavimo, netinkamo atlygio, žemo mokytojo prestižo. Girdzijauskienės (2012) atlikto tyrimo rezultatai atskleidė, kad bendras mokyklos veiklos kontekstas yra palankus mokinių kūrybiškumui ugdyti, tačiau yra menka mokinių kūrybiškumą ugdančių būdų įvairovė, mokytojai ne visada išvelgia savo ugdytinių kūrybines galias. Kaip didžiausi kūrybiškumo plėtros trukdžiai nurodomas didelis darbo krūvis, perkrautos mokymo programos, su tuo susijusi galimybių kūrybiškai veikti stoka.

Rekreacinių veiklų svarba asmens vidinės mokymosi motyvacijos stiprinimui, remiantis mokslinės literatūros analize, pateikta 1 paveiksle.

Curriculum turinys, orientuotas į besimokančiojo mokymosi motyvų skatinimą, formaliajame ir neformaliajame ugdyme skiriasi. Tad rekreacinės veiklos, nors ir kildinamos iš neformaliojo mokymosi, tačiau tarsi sujungia šias ugdymo formas, sukurdamos asmeniui saugią ir laisvą aplinką. Paveiksle pateikiama, kaip maloni aplinka lemia asmens fiziologinę, psichologinę, intelektinę būseną ir išryškina tokius motyvacinius motyvus kaip galimybė veikti kūrybiškai, savarankiškumo ugdymas, savireguliacijos skatinimas, savęs pažinimo skatinimas, asmeninių poreikių tenkinimas, intelektinių jėgų atgavimas (žr. 1 pav.). Būtent šie motyvaciniai veiksniai mokslinėje literatūroje yra aptariamieji formaliajame ir neformaliajame ugdyme ir turi didžiausių sąsajų su rekreacija. Edukaciniame kontekste rekreacija yra suvokiama per asmens ugdymą. Išryškėja du rekreaciniai-edukaciniai aspektai: kūrimas saugios ir laisvos aplinkos, kurios metu asmuo gebėtų atsipalaiduoti, susikaupti, priimti informaciją, ją vertinti ir analizuoti, galiausiai, pritaikyti sau ir suvokti ugdymo svarbą jo asmenybės tobulėjimui; ir asmens mokymosi motyvacijos veiksniai, kurie taip pat padeda suvokti ugdymo svarbą asmenybės tobulėjimui. Siekiant veiksmingesnių švietimo rezultatų, būtina orientuotis į šiuos du aspektus.

1 pav. Rekreacinių veiklų svarba asmens vidinei mokymosi motyvacijai stiprinti

Apibendrinant galima teigti, kad motyvaciniai jaunimo mokymosi veiksniai priklauso nuo daugelio aspektų. Formaliajame ugdyme didelis dėmesys skiriamas curriculum formavimui, būtent mokymosi galimybių / situacijos struktūros elementams ir mokymosi patirčiai. Taip pat orientuojamasi į pedagogo naudojamus motyvacinius mokymo būdus, suvokiant ugdytojo asmeninius, socialinius, akademinus tikslus. Neformaliajame ugdyme orientuojamasi į asmens vidinės motyvacijos, kuri pagrįsta savęs pažinimu, savireguliacija, kūrybiškumu, savarankiškumu, intelektinių jėgų atgavimu, stiprinimą. Vienas iš motyvacinių veiksnių yra rekreacinės veiklos, kurios curriculum kontekste yra suvokiamos kaip veiklos, orientuotos į asmenybės ugdymą, didelį dėmesį skiriant aplinkai. Rekreacinės veiklos motyvuoja asmenį mokytis, nes taip yra suvokiama ugdymo svarba ir nauda jo asmenybei tobulėti. Taigi, siekiant visapusiškos asmens motyvacijos mokymuisi svarbu, jog formaliajame curriculum būtų neformaliojo ugdymo motyvacinių idėjų.

Neformaliojo ir formaliojo ugdymo curriculum analizė

Metodologija

Atliekant tyrimą buvo pasirinktas dokumentų analizės metodas. Kaip teigia Bowen (2009), dokumentų analizė remiasi analitine procedūra, kurią sudaro duomenų suradimas, atranka, vertinimas ir sintezė. Dokumentų studijavimas taip pat padeda atskleisti duomenų sąsajas ir dermę. Dokumentu vadinamas fotografijos įgūdžių ugdymo curriculum.

Siekiant išsiaiškinti, ar rekreacinės idėjos yra švietimo formuotojų deklaruojamos neformaliajame ir formaliajame curriculum, buvo pasirinkta analizuoti dvi akredituotas neformaliojo ugdymo fotografijos programas ir vieną Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos parengtą bendrojo meninio įgūdžių ugdymo programą. Curriculum buvo rasta neformaliojo ugdymo internetinėje svetainėje (<https://www.neformalusugdymas.lt/programos>) ir Švietimo ir mokslo ministerijos puslapyje. Pasirinkta vidurinio ugdymo bendroji fotografijos programa, nes ji turėjo didžiausių sąsajų su rekreacinėmis idėjomis. Orientuojamasi į vidurinį ugdymą, nes besimokančiųjų grupės specifika: amžius, besimokančiųjų brandumas ir kt., mažiau paveiki dėl ugdytojo asmenybės, o daugiau veikiama kitų motyvacinų veiksnių. Vienas jų – rekreacinės veiklos, orientuotos į asmenybės ugdymą.

Tyrimo kokybės vertinimas. Atliekant tyrimą ir pristatant jo rezultatus didelis dėmesys buvo kreipiamas pagrįstumo ir patikimumo įvertinimui, todėl programos buvo išsamiai analizuojamos ir vertinamos.

Tyrimo rezultatai

Programos buvo analizuojamos remiantis pateikta Niculescu mokymosi situacijos struktūra, kurioje yra išryškunami visi curriculum elementai. Nors ne visas dalis pavyko rasti mokymo programose, tačiau rekreacinių idėjų raiška buvo aptikta.

Akredituota Vilniaus vaikų ir jaunimo klubo „X“ fotografijos programa.

Fotografijos meninė ugdymo programa buvo pasirinkta siekiant analizuoti tuos pačius aspektus formaliajame ir neformaliajame curriculum. Rekreacinės idėjos labiausiai išreikštos tikslų ir uždavinių elementuose, silpniausiai – baigiamajame veiksmo. Dažniausiai pasikartojantis motyvacinis motyvas – savęs pažinimo skatinimas (žr. 1 lentelę).

Nors neformaliojo ugdymo programose nėra griežtai apibrėžti visi curriculum elementai, tačiau, analizuojant programą, šios dalys yra aptariamoms. Tikslų ir uždavinių skiltyje aiškiai pabrėžiamas asmenybės savęs pažinimo skatinimas, savireguliacijos skatinimo, asmeninių poreikių tenkinimo motyvaciniai veiksniai, kurie plėtojami ir kitoje dalyse. Intelektinių jėgų atgavimas suvokiamas per laisvos aplinkos kūrimą, kuomet asmuo gali ugdyti pažinimo galias. Turinyje pabrėžiama galimybė veikti kūrybiškai, ši galimybė atsiskleidžia per idėjų generavimą, fotografijų vertinimą. Savęs pažinimo skatinimas ir asmeninių poreikių tenkinimas atsiskleidžia suvokiant pagrindines gyvenimo

vertybes, pastebint svarbias detales savo ir kitų žmonių gyvenime. Savarankiškumo ugdymas puoselėjamas per kritinį mąstymą, jaunuolio savireguliacija skatinama per atsirandantį norą gerinti savo ir kitų gyvenimus. Tai, kad mokymosi proceso metodologijoje jaunuolis turi galimybę dalyvauti anoniminiuose asmenybės ypatumų tyrimuose ir programos pabaigoje įsivertinti save, parodo motyvacinių veiksnių – savęs pažinimo bei asmeninių poreikių tenkinimo – svarbą. Taip išryškintas ir intelektualinių jėgų atgavimo veiksnys, kuomet yra kuriama saugi aplinka, jaunuolis gali atsipalaiduoti.

1 lentelė

Neformalaus ugdymo „X“ fotografijos programos rekreacinių idėjų raiška

Niculescu mokymosi situacijos struktūros elementas	Rekreacinė idėja	Motyvuojantis veiksnys
Tikslai ir uždaviniai	<ul style="list-style-type: none"> • „skatinti ugdytinių dvasinį brendimą <...>“; • „ugdyti pažinimo galias <...>“; • „<...> jaunuoliai mokytūsi kūrybiškai reikšti savo mintis, jausmus, požiūrį...<>“; • „Mokyti ugdytinius per fotografijos raišką pažinti savo pačių ir kitų žmonių pasaulį, pastebėti svarbias detales, suvokti pagrindines gyvenimo vertybes“; • „Mokyti vaikus ir jaunuolius išvelgti fotografijos meno svarbą savo pačių ir bendruomenės kultūriniam gyvenime, apmąstyti fotografinę veiklą ir įgytą patirtį“. 	<p>Savęs pažinimo skatinimas Intelektinių jėgų atgavimas Asmeninių poreikių tenkinimas Galimybė veikti kūrybiškai Savęs pažinimo skatinimas Savarankiškumo ugdymas Savęs pažinimo skatinimas Savireguliacijos skatinimas</p>
Turinys	<ul style="list-style-type: none"> • „Fotografijos raiška (kūryba). Fotografijos raiška apima: idėjų apmąstymą“; • „siekiama, kad vaikai ir jaunuoliai išsiugdytų supratingą ir kritišką žvilgsnį į fotografijos produkciją bei norėtų gerinti savo pačių fotografinę raišką“; • „Fotografijos svarbos socialiniame, kultūriname gyvenime pažinimas. Šioje veiklos srityje vaikai ir jaunuoliai ugdomi, kaip kultūros proceso dalyviai“. 	<p>Galimybė veikti kūrybiškai Savęs pažinimo skatinimas Asmeninių poreikių tenkinimas Savarankiškumo ugdymas Galimybė veikti kūrybiškai Asmeninių poreikių tenkinimas</p>
Mokymosi proceso metodologija	<ul style="list-style-type: none"> • „Programos pradžioje vaikai, norintys pažinti savo asmenybę, turės galimybę dalyvauti anoniminiuose asmenybės ypatumų tyrimuose, o programos pabaigoje turės galimybę įsivertinti, kaip kito asmenybės ypatumai“. 	<p>Savęs pažinimo skatinimas Asmeninių poreikių tenkinimas Savireguliacijos skatinimas Intelektinių jėgų atgavimas</p>
Rezultatų vertinimo metodika	<ul style="list-style-type: none"> • „Nuolat su vaikais aptariamas ugdymo procesas ir pasiekti rezultatai“; • „Kiekvieno užsiėmimo pabaigoje skiriamas laikas vaiko refleksijai, sudaromos sąlygos vaikui išsakyti savo lūkesčius ir poreikius“. 	<p>Savęs pažinimo skatinimas Savarankiškumo skatinimas Asmeninių poreikių tenkinimas Intelektinių jėgų atgavimas</p>

Baigiamasis veiksmas	<ul style="list-style-type: none"> • „Fotografijos proceso išmanymas“; • „Kritinis savęs vertinimas“; • „siekiami ugdytinius motyvuoti tęsti ir palaikyti geriausias fotografijos tradicijas ir vertybes“. 	Galimybė veikti kūrybiškai Savarankiškumo ugdymas Asmeninių poreikių tenkinimas Savęs pažinimo skatinimas
Mokymosi laikas		
Kiti elementai	„Užsiėmimų metu siekti, kad vaikai ir jaunuoliai mokytųsi kūrybiškai reikšti savo mintis, jausmus, požiūrį panaudodami jų galimybes atitinkančias fotografijos priemones“.	Galimybė veikti kūrybiškai

Rezultatų vertinimo metodikos elementas dera su kitais programos elementais orientuojantis į jaunuolio savęs pažinimo skatinimą, savireguliacijos skatinimą ir asmeninių poreikių tenkinimą. Intelektinių jėgų atgavimas pažymimas per jaunuolių refleksijas, kuomet ir vėl kuriama saugi ir laisva aplinka. Baigiamasis veiksmas nėra akcentuotina programos dalis, ji tarsi atkartoja prieš tai buvusių elementų idėjas, tokias kaip fotografijos proceso išmanymas, kritinis savęs vertinimas, fotografijos tradicijų ir vertybių tąša. Išryškėja tokie motyvaciniai veiksniai: savęs pažinimo skatinimas, savarankiškumo ugdymas, asmeninių poreikių tenkinimas, galimybė veikti kūrybiškai. Kitų elementų dalyje pabrėžiama galimybė veikti kūrybiškai per suteikiamą galimybę pačiam jaunuoliui pasirinkti atitinkančias priemones.

Atlikus curriculum analizę išryškėjo rekreacinių idėjų raiška pateiktuose programos elementuose. Tai, kad pabrėžiami savęs pažinimo skatinimo ir asmeninių poreikių tenkinimo motyvaciniai veiksniai, rodo programos siekį suteikti ne tik naujų žinių, bet ir padėti suprasti žinių naudą besimokančiojo asmenybės tobulėjimui.

Akredituota Vilniaus vaikų ir jaunimo klubo „Y“ fotografijos programa.

Programa buvo pasirinkta siekiant analizuoti tos pačios srities – fotografijos – meninę ugdymo programą. Rekreacinių idėjų raiška labiausiai pasireiškė mokymosi proceso metodologijos ir rezultatų vertinimo elementuose, silpniausiai – baigiamajame veiksmo, tikslų ir uždavinių elementuose. Dažniausiai pasikartojantis motyvacinis motyvas – galimybė veikti kūrybiškai (žr. 2 lentelę).

Ši mokymosi programa, palyginti su prieš tai buvusią, kelia kitokius motyvacinius tikslus. Orientuojamasi ne į savęs pažinimo skatinimą, o daugiau į galimybę veikti kūrybiškai, technikos išmanymą. Programoje nėra aiškiai išskirti tikslai ir uždaviniai, jie nurodomi programos anotacijoje. Pagrindiniai motyvaciniai motyvai – galimybė veikti kūrybiškai ir savarankiškumo ugdymas. Turinyje pabrėžiami savarankiškumo ugdymo, asmeninių poreikių tenkinimo motyvaciniai veiksniai, kurie atsiskleidžia per kritinio mąstymo ugdymą, diskusijas su srities profesoriais, galimybė veikti kūrybiškai išryškėja per parodų lankymą, darbų analizę. Mokymosi proceso metodologija ir rezultatų vertinimo metodika yra pagrindiniai programos elementai, kuriuose išryškėja ir kitas

motyvacinis veiksnys – savęs pažinimo skatinimas. Intelektinių jėgų atgavimas suvokiamas per refleksijas, kuomet kuriama saugi ir laisva asmeniui aplinka. Galimybė veikti kūrybiškai atskleidžiama per individualias užduotis. Tai parodo jaunuolio atliktų darbų svarbą ne tik pačiam jaunuoliui, bet ir visuomenei. Mokymasis tampa svarbus ne tik pačiam besimokančiajam, bet ir bendruomenės nariams. Baigiamajame veiksmė nėra aiškiai išskirti motyvaciniai programos motyvai, tačiau jie išryškėja programos analizės metu: tai galimybė veikti kūrybiškai, savarankiškumo ugdymas, savęs pažinimo skatinimas.

2 lentelė

Neformalaus ugdymo „Y“ fotografijos programos rekreacinių idėjų raiška

Niculescu mokymosi situacijos struktūros elementas	Rekreacinė idėja	Motyvuojantis veiksnys
Tikslai ir uždaviniai	„Mokiniai ugdo kūrybiškumo, kritinio mąstymo ir darbo komandoje gebėjimus“.	Galimybė veikti kūrybiškai Savarankiškumo ugdymas
Turinys	„Nagrinėjami Lietuvos bei užsienio autorių darbai, diskutuojama šiuo metu aktualiomis temomis, organizuojami susitikimai su srities profesionalais, lankomos parodos“.	Savarankiškumo ugdymas Asmeninių poreikių tenkinimas Galimybė veikti kūrybiškai
Mokymosi proceso metodologija	„Užsiėmimų metu vaikai bus skatinami dalyvauti parodose, konkursuose, atlikti individualias užduotis ir jas reflektuoti kartu su grupe“; „Kurso metu ruošiami individualūs kūrybiniai projektai, organizuojama bendra grupinė paroda“.	Savarankiškumo ugdymas Intelektinių jėgų atgavimas Galimybė veikti kūrybiškai Savęs pažinimo skatinimas
Rezultatų vertinimo metodika	„Mokslo metų pabaigoje organizuojama bendra paroda / atsiskaitymas, vyksta visų metų darbų aptarimas, gaunami komentarai iš studijos vadovo, klubo bendruomenės“.	Savarankiškumo skatinimas Galimybė veikti kūrybiškai Asmeninių poreikių tenkinimas
Baigiamasis veiksmas	„Fotografijos istorijos, technologijos, šiuolaikinio meno išmanymas“; „Kritinis mąstymo gebėjimų ugdymas“; „Kūrybiškumo ugdymas per individualius projektus“.	Galimybė veikti kūrybiškai Savarankiškumo ugdymas Savęs pažinimo skatinimas Intelektinių jėgų atgavimas Asmeninių poreikių tenkinimas
Mokymosi laikas		
Kiti elementai		

Taigi programoje yra deklaruojamos rekreacinės idėjos, tačiau trūksta dermės tarp elementų. Išryškėję motyvaciniai veiksniai, tokie kaip galimybė veikti kūrybiškai ir savarankiškumo ugdymas, atskleidžia programos siekį suteikti jaunuoliui naujų žinių ir gebėjimų, tačiau nesiekiami akcentuoti jų naudos asmenybės tobulėjimui.

Vidurinio ugdymo bendroji programa. Fotografijos bendroji programa (patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. rugsėjo 6 d. ISAK- 1790)

Programa buvo pasirinkta kaip viena iš meninių įgūdžių ugdymo programos dalis. Rekreacinių idėjų raiška labiausiai pasireiškė tikslų ir uždavinių bei baigiamojo veiksmo elementuose, silpniausiai – turinyje. Dažniausiai pasikartojantys motyvaciniai motyvai – galimybė veikti kūrybiškai ir savęs pažinimo skatinimas (žr. 3 lentelę).

3 lentelė

Fotografijos bendrosios programos rekreacinių idėjų raiška

Niculescu mokymosi situacijos struktūros elementas	Rekreacinė idėja	Motyvuojantis veiksnys
Tikslai ir uždaviniai	<ul style="list-style-type: none"> „Fotografijos programos tikslas – puoselėjant kūrybinį mąstymą ir individualumą <...> skatinant kūrybingumą ir profesijos paieškas analizuoti ir vertinti fotografijos pritaikomumą įvairiose gyvenimo srityse“; „Meninio ugdymo veiklos ir kūrinių vertinimo paskirtis yra: padėti mokiniams mokytis ir koreguoti mokymąsi <...>“; „<...> Mokytojas inicijuoja mokinių diskusijas apie jų darbų privalumus ir trūkumus, savijautą kūrybinės veiklos metu. Tai skatina mokinių savistabos, refleksijos, mokėjimo mokytis gebėjimų ugdymąsi“. 	<p>Galimybė veikti kūrybiškai Savarankiškumo ugdymas</p> <p>Savireguliacijos skatinimas</p> <p>Savęs pažinimo skatinimas Intelektinių jėgų atgavimas</p>
Turinys	<ul style="list-style-type: none"> „Fotografijos turinys apima šias sritis: kūrybos sklaida socialinėje kultūrinėje aplinkoje (nuotraukų ir meninių idėjų pritaikymas kasdienėje praktinėje veikloje: šeimos, klasės, mokyklos gyvenimo įvykiams fiksuoti)“; „Aplinkos reiškinių ir įvykių stebėjimas ir fotografavimas“. 	<p>Savarankiškumo ugdymas</p> <p>Galimybė veikti kūrybiškai</p> <p>Savęs pažinimo skatinimas</p>
Mokymosi proceso metodologija	<ul style="list-style-type: none"> „Kūrybos sklaida mokiniams teiks galimybių sužinoti ir išbandyti: fotografijų meninį apipavidalinimą, parodų organizavimą“; „Diskusijų metu mokiniai vertins kūrinius, išsakys savo nuomonę<...>“. 	<p>Savarankiškumo ugdymas</p> <p>Galimybė veikti kūrybiškai</p> <p>Savarankiškumo ugdymas</p>

Rezultatų vertinimo metodika	<ul style="list-style-type: none"> „Per semestrą taikomas kaupiamasis vertinimas – kaupiamas mokinių darbų aplankas, kurį analizuodamas mokinys galėtų matyti savo raidą, sėkmes ir spragas“; „Mokytojas inicijuoja mokinių diskusijas apie jų darbų privalumus ir trūkumus, savijautą kūrybinės veiklos metu. Tai skatina mokinių savistabos, refleksijos, mokėjimo mokytis gebėjimų ugdymąsi“. 	Savęs pažinimo skatinimas Savęs pažinimo skatinimas Savireguliacijos skatinimas Asmeninių poreikių tenkinimas Intelektinių jėgų atgavimas
Baigiamasis veiksmas	<ul style="list-style-type: none"> „kuria, atsižvelgdamas į savo estetinius išgyvenimus, harmoningus, estetiškus vaizdus“; „Savarankiškai analizuoja pasirinktą meninę problemą“; „Meninės raiškos gebėjimus pritaiko kasdienėje praktinėje veikloje: šeimos, klasės, mokyklos gyvenimo įvykiams“; „Pristato pasirinktą ekspoziciją, parodą, įvykį, išsako savo požiūrį ir estetinius vertinimus“. 	Savęs pažinimo skatinimas Galimybė veikti kūrybiškai Savarankiškumo ugdymas Asmeninių poreikių tenkinimas Galimybė veikti kūrybiškai Savarankiškumo ugdymas
Mokymosi laikas		
Kiti elementai	„Fotografinės raiškos darbo priemonės: <..> Estetiniai ir emociniai idėjos ir vaizdo formavimo kriterijai<..>“.	Savęs pažinimo skatinimas

Tikslų ir uždavinių dalyje išryškėjo tokie motyvaciniai veiksniai kaip galimybė veikti kūrybiškai, savęs pažinimo skatinimas, savarankiškumo ugdymas ir savireguliacijos skatinimas. Intelektinių jėgų atgavimas pažymimas per refleksijas, kurių metu kuriama saugi aplinka. Šių elementų dėmė atskleidžia stiprų vidinės motyvacijos skatinimo motyvą. *Turinyje* akcentuojamas savarankiškumo ugdymas, galimybė veikti kūrybiškai, savęs pažinimo skatinimas, tačiau šie elementai sunkiai pastebimi, nes konkrečiai neįvardijamos rekreacinės veiklos, tad tyrėja remiasi interpretacinėmis išvalgomis. *Mokymosi proceso metodologijoje* rekreacinės idėjos atsiskleidžia per socialinės aplinkos stebėjimą ir kūrybinių įgūdžių pritaikymą artimoje aplinkoje, tai skatina besimokančiojo savarankiškumą ir sudaro galimybę veikti kūrybiškai. *Rezultatų vertinimo metodikoje* orientuojamasi į savęs pažinimo skatinimą, asmeninių poreikių tenkinimą ir savireguliacijos skatinimą, pabrėžiamas mokėjimo mokytis ugdymas. Tai dar kartą akcentuoja stiprią programos dalių dėmę bei asmens ugdymo programoje svarbą. *Baigiamajame veiksmė* (rezultatuose) didesnis dėmesys išryškėja savarankiškumo ugdymui, o tai taip pat skatina asmenybės ugdymą. *Kituose elementuose* rekreacinė idėja iškeliamą raiškos ir darbo priemonėse, kurios remiasi estetiniais ir emociniais idėjos ir vaizdo formavimo kriterijais. Tai parodo ne tik rekreacinių idėjų seką ugdant asmenybę, bet ir pačios asmenybės emocijų svarbą mokymo programoje.

Taigi, curriculum analizė parodė, jog programa parengta laikantis dalių dermės principo. Aptinkama rekreacinių idėjų raiška ir jos seka visuose programos elementuose, tai atskleidžia vidinės motyvacijos veiksnius, kurie pasireiškia per savarankiškumo ugdymą, savęs pažinimo skatinimą, asmeninių poreikių tenkinimą, galimybę veikti kūrybiškai ir savireguliacijos skatinimą. Tačiau rekreacinių idėjų įgyvendinimo problematiškumą išryškina konkrečių veiklų neįvardijimas. Meninio ugdymo specialistai gali skirtingai interpretuoti šias idėjas ir jas įgyvendinti paviršutiniškai.

Apibendrinant galima daryti prielaidą, kad rekreacinės idėjos formaliajame ir neformaliajame ugdyme yra deklaruojamos, tačiau neformaliajame ugdyme trūksta dermės tarp elementų, aplinkos, kurioje vyksta mokymai, charakteristikos. Nors analizuotos programos tarpusavyje skiriasi, tačiau pastebėta, kad neformaliajame ugdyme daugiau nei formaliajame orientuojamasi į programos įgyvendinimą, savęs pažinimo skatinimo, asmeninių poreikių tenkinimo motyvacinis veiksnius, įvardijant jų svarbą mokymosi procese. Formaliajame ugdyme taip pat didelis dėmesys skiriamas savęs pažinimo skatinimo motyvaciniam veiksmui, tačiau nėra aiškiai įvardijama mokymosi motyvacijos svarba, trūksta rekreacinių idėjų, kurios tiesiogiai skatintų asmenų vidinę motyvaciją, priverstų asmenį susimąstyti, kaip fotografijos žinios pakeitė jo suvokimą apie jį patį ir supančią aplinką.

Išvados

Formaliojo, neformaliojo, informaliuojo ugdymo formų, kurios įgyvendinamos mokymosi visą gyvenimą ir visa apimančio mokymosi koncepcijų kontekste, ribas darosi vis sunkiau apibrėžti. Atsižvelgiant į tai, svarbu formuoti curriculum, kuris būtų lankstus, apimantis visas ugdymo formas. Pabrėžtina, kad ugdymo formas būtina stengtis integruoti, o ne bandyti jas atskirti. Tik taip bus formuojamos perspektyvaus, naudingo švietimo jaunimui gairės.

Jaunimo motyvaciją mokytiis formaliajame ir neformaliajame ugdyme lemia išorinės ir vidinės motyvacijos stiprinimas. Nors neformaliajame ugdyme yra sėkmingiau įgyvendinamos rekreacinės veiklos, kaip vienas iš asmens vidinės motyvacijos elementų, padedančių suvokti ugdymo naudą asmenybės tobulėjimui, tačiau formaliajame curriculum rekreacinės veikloms skiriama mažai dėmesio. Būtina kurti rekreacines-educacines aplinkas, kurios pasižymėtų saugumu ir laisve. Taip jaunuoliai ne tik įgytų žinių, plėtotų gebėjimus, bet gebėtų atsipalaiduoti, priimti informaciją spartėjančio gyvenimo tempo kontekste.

Curriculum analizė parodė, kad rekreacinės idėjos neformaliajame ir formaliajame curriculum yra deklaruojamos kaip jaunimą mokytiis motyvuojantis veiksnys, tačiau ši sritis nėra nė vienoje ugdymo formoje pakankamai gerai išplėtota. Neformaliajame ugdyme trūksta didesnės koncentracijos į saugios ir laisvos aplinkos kūrimą mokymų metu. Formaliajame ugdyme pasigendama konkrečių rekreacinių veiklų įgyvendinimo gairių, kad jaunimas ugdymo naudą suvoktų ne tik kaip būtiną sąlygą kokybiškam

gyvenimui, bet ir kaip poveikį jo asmenybės ugdymui, kas yra daroma neformaliose ugdymo programose.

Literatūra

- Ahmed, M. (2014). Lifelong Learning in a Learning Society: Are Community Learning Centres The Vehicle? In G. Carbonnier, M. Carton, & K. King (Eds.), *Education, Learning, Training: Critical Issues for Development* (pp. 102–125). Leiden, NL: Martinus Nijhoff Publishers.
- Astrauskienė, A. (2013). Paauglių mokymosi motyvacija ir ją sąlygojantys veiksniai. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, (1), 8–11.
- Auxter, D., Pyfer, J., & Huettig, C. (2005). *Principles and Methods of Adapted Physical Education and Recreation*. Dubuque, IA: McGraw-Hill.
- Barkauskaitė, M., Motiejūnienė, E. (2004). Mokymosi motyvacijos problema ir jos sprendimo galimybės *Pedagogika: mokslo darbai*, 70, 38–43.
- Bitinas, B. (2000). *Ugdymo filosofija*. Vilnius: Alma littera.
- Blase, J. J. (1986). A qualitative Analysis of Sources of Teacher Stress: Consequences for Performance. *American Educational Research Journal*, 23(1), 13–40.
- Bowen, G. A. (2009). Document Analysis as a Qualitative Research Method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27–40.
- Bubelienė, D., Merkys, G. (2010). Bandytas žvelgti į pedagogų profesinį stresą kompleksiška: empirinio tyrimo duomenys. *Mokytojų ugdymas*, 14, 88–102.
- Conley, S., & Woosley, S. A. (2000). Teacher Role Stress, Higher Order Needs and Work Outcomes. *Journal of Educational Administration*, 38(2), 179–201.
- Deci, EL, Ryan, R. M. (2015). The What and Why of Goal Pursuits: Human Needs and The Self-Determination of Behaviour. *Psychological Inquiry* 11, 227–268.
- Delavar, A., Esmaili, N., Hasanvand, S., Hasanvand B. (2015). The Relationship between Self-Regulatory Learning Strategies and Types of Goal Orientation with Students' Academic Achievement, *Quarterly Journal of Educational Psychology*, 36 (11), 57–75.
- Dewey, J. (2013). *Demokratija ir ugdymas: įvadas į ugdymo filosofiją*. Klaipėda: Baltic printing house.
- Eccles, J. S. (2004). Schools, Academic Motivation and Stage-Environment Fit. Chapter 5. *Handbook of adolescent psychology*. Second edition.
- Edington, J. M., & Edington, M. A. (1986). *Ecology, Recreation and Tourism*. CUP Archive.
- ES (European Commission). (n.d.) *Youth in Action Programme*. 11 January 2017. Prieiga per Internetą: http://ec.europa.eu/youth/tools/youth-in-action_en.htm
- Freire, P. (1972). Education: Domestication or Liberation?. *Prospects*, 2(2), 173–181.
- Girdzijauskienė, R. (2012). Kūrybiškumui ugdyti palanki aplinka Lietuvos mokyklose. *Tiltai*, 61(4), 79–91.
- Hennessey, B. A., & Amabile, T. M. (1998). Reality, Intrinsic Motivation, and Creativity. *The American Psychologist*, 53(6), 674–675.

- Kurapkaitienė, N., Borovskaja, O. (2007). Savanoriškos veiklos formos. *Straipsnių rinkinys apie savanorišką veiklą*, 74–93.
- McGuire, J., McDonnell, J. (2008). Relationships between Recreation and Levels of Self-determination for Adolescents and Young Adults with Disabilities. *Career development for exceptional individuals*, 31(3), 154–163.
- McLean, D. J., Yoder, D. G. (2005). Issues in Recreation and Leisure: Ethical Decision Making. *Human Kinetics*.
- McLean, D. J., Hurd Kraus, A. R. (2015). *Recreation and Leisure in Modern Society*. Burlington, M: Jones And Bartlett Learning.
- Moore, B. (1989). *Growing with Gardening: A Twelve-Month Guide for Therapy, Recreation, and Education*. UNC Press Books.
- Neformalus vaikų švietimas Europos kontekste (2012). *Neformaliojo ugdymo aktualijos*, 2012, gruodis Nr. 20 (84).
- NegreŃ-Dobridor, I. (2008). *Teoria generală a curriculumului*. Editura Polirom, Iași.
- Niculescu, R. M. (2010). Curriculum a Continuing Challenge. *Edizioni junior*.
- Norkaitienė, M., Šepetytė, R., Šimėnaitė, Z. (2000) *Mokomasis lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Baltos lankos.
- Norqvist, L., & Leffler, E. (2017). Learning in non-formal education: Is it “youthful” for youth in action? *International Review of Education*, 63(2), 235–256.
- Rogers, A. (2004). Looking Again at Non-formal and Informal Education: Towards a new paradigm. *The Encyclopaedia of informal education*. Prieiga per internetą: <http://infed.org/mobi/looking-again-at-non-formal-and-informal-education-towards-a-new-paradigm/>
- Saki, K., Nadari, M. (2018). The Relationship between Self-regulated Learning, Academic Selfconcept and The Academic Achievement Motivation of Students in The Second Grade of High School. *Middle East Journal of Family Medicine*, 16(2), 324–335.
- Šatūnienė, R. (2013). Saugumo jausmo konstravimas neformalioje jaunimo subkultūroje. *Socialinė teorija, empirika, politika ir praktika*.
- Shabani, H. (2014). *Educational Skills of Tehran, Organization of Studying and Compiling Humanities Books of Universities*. Tehran: Samt, Iran.
- Šinkūnienė, J. R. (2005). Laisvalaikio studijos ir rekreacijos administravimas. *Socialinis darbas*, 4(1), 122–130.
- Skolverket (2000). Lifelong Learning and Lifewide Learning. Stockholm: Skolverket. *National Board of Education*. Liber distribution.
- Smith, L., & Clayton, B. (2009). *Recognising Non-formal and Informal Learning: Participant Insights and Perspectives*. Adelaide: National Centre for Vocational Education Research (NCVER).
- Tamulėnaitė, G. (2005). Vidurinio mokyklinio amžiaus moksleivių darbo ir poilsio režimo tyrimas. *Doctoral dissertation, Lithuanian University of Health Sciences*.
- Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
- Vitkienė, E. (2001). Visuomenės rekreacija kaip socialinis-ekonominis reiškinys. *Tiltai*, 99–107.
- Vitkienė, E. (2008). *Rekreacija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.

- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Zimmerman, D. H. (2011). *Self-Regulated Learning and Academic Achievement: Theory, Research, and Practice*. New York: Springer-Verlag.
- Zorin, I. V. (2001). *Entsiklopediya turizma*. Finance and statistics.
-

Manifestation of Recreational Ideas in Non-Formal and Formal Curriculum

Dovilė Lisauskienė¹ Vilmantė Aleksienė²

¹ Vytautas Magnus University, K. Donelaičio g. 58, LT-44248 Kaunas, Lithuania, dovile.lisauskieni@vdu.lt

² Vytautas Magnus University, K. Donelaičio g. 58, LT-44248 Kaunas, Lithuania, vilmante.aleksiene@vdu.lt

Summary

The aim of the article is to highlight manifestation of recreational ideas in non-formal and formal curriculum. The methods of research such as scientific literature analysis, systematization, synthesis, generalisation are used in the article. The article includes three main parts. The aim of the first part is to reveal the relationship between formal, non-formal, and informal education in the context of the curriculum following the conceptions of lifelong learning, comprehensive learning. The conclusion is drawn that education forms are complementary; therefore, it is necessary to create the guidelines for promising education beneficial for young people. The formal curriculum should encompass all education forms, and not to be oriented towards ensuring the needs of learners. The second part presents the concept of the curriculum, emphasises the need for recreational activities as factors motivating youth to learn. It leads to the conclusion that the formal curriculum is oriented towards the efficiency of learning abilities/situation structural elements, teacher's motivational teaching methods, and non-formal curriculum focuses more on strengthening internal (personal) motivation. The third part analyses non-formal and formal education curriculum. The document analysis showed that in non-formal education recreational ideas are realised through self-recognition motivational factor identifying the importance of education to personal improvement. In formal education, education policy makers declare recreational ideas in general curricula; however, there is a lack of direct recreational activities that motivated learners to learn in terms of understanding the importance of education for fostering their personality. The need for creating a recreational-educational environment was highlighted.

Keywords: *formal, non-formal education, curriculum, recreational activities, youth motivation.*

Gauta 2019 05 31 / Received 31 05 2019
Priimta 2019 08 01 / Accepted 01 08 2019